

CRKVENO ZAJEDNIŠTVO – ZNAK, ZADAĆA I EKUMENSKI IZAZOV

Duško MORO, Split

Sažetak

Posaborska ekleziologija stoji čvrsto na poziciji naglašavanja i definiranja Crkve kao zajednice Božjeg Naroda u kojoj je *zajedništvo* (*communio, communitas*) temeljna svetopisamska kategorija i polazište.

Ali, koje je izvorište te koncepcije i takvog gledanja?

Govoreći o tome ne može se zaobići pojmove kao što su: Presveto Trojstvo, unutarnji, zajedničarski, zajednički život i djelovanje Presvetoga Trojstva, te poslanje Sina i Duha Svetoga, te osnivanje Crkve i njezino poslanje u svijetu. U konačnici, i ekumenizam i cjelokupno ekumensko gibanje teži i usmjeren je da se, konačno, sve kršćanske Crkve i crkvene zajednice sve više otvore i porade da se ostvari COMMUNIO, zajednica Kristovih učenika koja će biti Crkva, Crkva Kristova, tj. »Una, Sancta, Catholica et Apostolica«, kako ispovijedamo u Vjeronanju.

Taj cilj, postizanje punog, *euharistijskog zajedništva* jest znak, zadaća i najveći izazov suvremenom kršćanstvu i ono što obilježava teološko istraživanje i ekumenski dijalog danas.

Dijalog i *communio* koji opstoji i koji se ostvaruje unutar Presvetoga Trojstva, prelazi i jest *dar i poslanje* koje je primila Crkva i koje treba ostvariti i posvjedočiti, oživotvoriti i uprisutniti u zajednicu ljudskoga roda. Time će Crkva, u konačnici, biti ono što *Lumen gentium*, za nju i kaže i želi da se dogodi: »... Crkva je u Kristu kao sakrament ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskoga roda.« (br. 1).

Ključne riječi: zajedništvo, zajednica, *communio*, Presveto Trojstvo, Crkva, poslanje, dijalog, euharistija, ekumenizam, recepcija, Drugi vatikanski sabor, znakovi vremena, dijalog, kultura dijaloga, ekumenski izazovi, ekumenska usmjerenja.

I. Uvod

Pokojni profesor KBF-a u Zagrebu Vjekoslav Bajsić, filozof i teolog, govoreći o zajedništvu i zajednici, zgodno je rekao: »... ako ne postoji neko drugo zajedništvo, postoji barem zajedništvo problema!«¹.

¹ V. BAJSIĆ, *Život i problemi crkvene zajednice, Članci, rasprave, materijali*, (Prir. S. KUŠAR), KS, Zagreb, 2000., str. 80.

Poznato nam je svima, da se u Crkvi, osobito za vrijeme, i nakon Drugog vatikanskog sabora, mnogo govori i piše o »zajedništvu«. *Crkva* se i definira kao »zajednica Božjeg naroda«; Crkva je »zajednica« u najdubljem smislu riječi. Sama nauka o Crkvi, suvremena ekleziologija, naziva se i »ekleziologijom zajedništva«, odnosno zajednice, da bi je se razlikovalo od predkoncilske, hijerarhijske, juridičke i sužene definicije Crkve.

Stoga ćemo pokušati vidjeti koji je temelj, izvorište te koncepcije, te kako se ta spoznaja i svijest probijala i zadobila svoje današnje obilježje, te, u drugom dijelu, ukazati na same oznake tog zajedništva, te probleme u jačem probijanju te svijesti u konkretnom životu Crkve, i u konkretnom prihvaćanju i posvješćivanju te kategorije u našem pastoralnom djelovanju i životu. *Zajedništvo* (koinonia) je temeljna kategorija kršćanstva, temeljna kategorija slavljenja euharistije, koja je sakrament zajedništva i zajedničkog zahvaljivanja i prinošenja žrtve; temeljna kategorija Crkve, koja je, opet, zajednica vjernika, i, na kraju, temeljna *kategorija poslanja*, evangelizacije i 'nove evangelizacije', koje teže i imaju za svoj cilj uključivanje, pridobivanje svih u to isto i jedno 'zajedništvo' – zajedništvo Kristove Crkve! (usp. Mt 28, 19).

Osim toga, zajedništvo i hod do potpunog zajedništva svih kršćana jest i *ekumenska*, životna kategorija. To je zahtjev, imperativ koji su si zadale sve kršćanske Crkve i crkvene zajednice da bi se ostvarila i zaživjela Kristova molitva i vruća želja, izrečena u predvečerje muke i smrti, da njegovi u svijetu »budu jedno da svijet uzvjeruje da si me ti (Oče) poslao!« (Iv 17, 21).

I. 1. Presveto Trojstvo – izvor i polazište zajedništva i zajednice (Crkve)

Kada govorimo i želimo objasniti i postaviti temelj na kojem počiva Crkva, vrlo često polazimo od prvotne kategorije – *kategorije Presvetoga Trojstva*. Ili, preciznije rečeno, polazimo od *Boga Oca*, koji je »poslao« svoga Sina na ovaj svijet da okupi, sakupi ono što je bilo raspršeno, izgubljeno, i da ih povрати u stado Očevo (Iv 20, 21).

Nakon poslanja (misije) Sina Božjega, povijesno gledano, slijedi poslanje Duha Svetoga. Poslanje Duha (Pedesetnica) je dan očitovanja, rođenja Crkve kao zajednice! (Dj 2, 1ss). Sv. Ivan će to izraziti riječima koje uskrsli Gospodin upravlja preplašenim učenicima: »Mir vama! Kao što je mene poslao Otac, tako i ja šaljem vas. Poslije tih riječi dahne u njih i reče im: Primitite Duha Svetoga! Kojima oprostite grijehе, oprošteni su im; kojima zadržite, zadržani su im« (Iv 20, 21-23).

Raniero Cantalamessa, kada govori o životu Crkve, o svim onim ključnim elementima i trenucima koji je sačinjavaju i koje treba stalno imati na umu, jednostavno kaže da opstojе određena »otajstva – tajne, misteriji«. To su »Kristovi misteriji, otajstva« koji se pokazuju i koji su ovjekovječeni, aktualizirani i pri-

sutni u Crkvi! Dakle, poslanje Sina, koji dolazi od Oca, jest ona *polazišna točka*, izvor i nezaobilazan trenutak na koji se treba neprekidno vraćati. Ono, kao izvor i polazište, daje smisao, objašnjenje i neprekidno ovjekovječenje svemu onome što je uslijedilo i što će, prema Cantalamessi, podijeliti i nazvati »misterijem Božića«, tj. povijesnog utjelovljenja, rođenja, »učovječenja« Sina Božjega; zatim »misterijem krštenja« u kojem u Isusovu krštenju odlučujuću ulogu ima Duh Božji, Duh Očev koji pomazuje Isusa iz Nazareta i objavljuje ga svijetu i čovječanstvu kao »Ljubljenog Sina, koga je Otac odabrao« (Usp. Lk 3, 22).

Nakon tih misterija slijedi »misterij, *otajstvo Isusova propovijedanja*, navještaja radosne vijesti, koja oslobađa, i koja će se, u poukrsno vrijeme, koncentrirati upravo u navještaj o »Gospodinu«, tj. Kristu koji je »raspet, uskrsnuo i uzašao k Ocu nebeskom i sjedi zdesna Ocu!«

U drugom dijelu Cantalamessa analizira »otajstva« koja su više vezana uz *zajednicu*, uz *Crkvu*: to su »otajstva, misteriji Gospodnje večere«; zatim otajstva proslave Kristova uskrsnuća, koje se slavi svakom *euharistijom*; te otajstvo Duhova i trajne prisutnosti Duha Božjega u zajednici, u Crkvi i u njezinom ovozemaljskom poslanju, i svjedočenja »do kraja zemlje i do konca svijeta!«².

Kada govorimo o Trojstvu, kao izvoru, temelju zajedništva, zajednice, općinstva, zajedničarenja i nužnosti razvijanja, posvješćivanja, življenja i svjedočenja toga zajedništva, ne želimo se vraćati i ponavljati crkvenu, dogmatsku nauku o Trojstvu i trojstvenom životu.

Željeli bismo samo dotaknuti neke aspekte iz teologije 20. st. koji su nam pristupačni i koji bacaju novo svjetlo na tu veliku tajnu i otajstvo naše vjere. Oni, istovremeno, otvaraju perspektive i mogućnosti za razgovor, za dijalog s drugim kršćanima, pa čak i s onima koji su u traženju vječnog smisla, čak i s onima koji to ne pronalaze, niti su ga našli.

Iz starozavjetnog izraza: »Ja sam Bog Abrahamov, Jakovljevi, Izakov ...«, ili, još bolje: »Ja sam Onaj koji jesam!« (Izl 3, 14) proizlazi »da je On osoba u najvišem smislu riječi. I sam Isus kada kaže: 'Ja jesam!' stavlja samoga sebe nasuprot Ocu, uključuje da se i On sam potvrđuje kao Osoba, zajedno s Ocem!«³.

Polazeći od tih kategorija, kategorija osobe, osobnosti, mnoštva, *zajedništva* osoba u Presvetomu Trojstvu, R. Guardini je, u početku pomalo oklijevajući, a zatim sve više i sve zahtjevnije, uveo pojam i potrebu *govora o »dijalogu«* unu-

² Usp. R. CANTALAMESSA, *I misteri di Cristo nella vita della Chiesa*, Editrice Ancora, Milano, 1991., str. 531-532.

³ A. MILANO, »Trinità«, u *Nuovo Dizionario di teologia* (a cura di G. ALBERIGO-S. DI-NICH), EP, Rim, 1979., str. 1782-1808 (1800).

tar Presvetoga Trojstva! Dijalog je, dakle, oznaka, kategorija koja obilježava tu »zajednicu«, tu zajedničku i zajedničarsku kategorija Trojstva.

Karl Rahner će poći još dalje. Preokrenut će taj govor o dijalogu unutar Presvetoga Trojstva, govoreći o »transcendentalnoj konstituciji čovjeka kao *otvorenosti* prema »ti« (prema »drugome!), ... prihvaćajući u samome Bogu odnos »ja-ti« ... i to samo za odnos »Oca i Sina!«⁴.

Iz svega toga proizlazi da je temelj i izvor zajedništva i zajedničkog djelovanja Božjega upravo dijalog, otvorenost i savršeno slaganje koje opstoji u Trojstvu i koje će se očitovati na vani. Teolozi će to razlikovati i govoriti o »*imanentnom Trojstvu*«, tj. Trojstvu u samome sebi, u međusobnim odnosima (Trinitas ad intra), i o »*ekonomiji Trojstva*«, tj. Trojstvu koje se očituje »prema vani!«; koje se objavljuje, koje »šalje (bilo Sina, bilo Duha Svetoga), da ostvare, ostvaruju i druge« (tj. čovjeka i ljudski rod) učine »dionicima božanskog zajedništva i božanske naravi«. To će divno izraziti sv. Petar apostol, kada kaže: »Njegova božanska snaga obdarila nas je svime što je potrebno za život i pobožnost, pravom spoznajom onoga koji nas je pozvao vlastitom slavom i moći. Tim nas je obdario skupocjenim i najvećim obećanim dobrima, da po njima, umaknuvši pokvarenosti koja je zbog opake požude u svijetu, postanete dionici božanske naravi!« (2 Pt 1, 3-4).

I. 2: Duh Sveti – izvor Crkve i oživotvorenje zajedništva

Pedesetnica (Duhovi) je »rođendan« Crkve kao zajednice i kao naroda Božjega. Taj događaj je nagoviješten mnogostrukim Isusovim izričajima, kao: »Još vam mnogo imam kazati, ali sada ne možete nositi. No kada dođe on – Duh Istine – upućivat će vas u svu istinu« (Iv 16, 12-13); »Kada dođe Branitelj koga ću vam ja poslati od Oca – Duh Istine, koji od Oca izlazi – on će svjedočiti za mene. I vi ćete svjedočiti ...« (Iv 15, 26-27.); »... Ivan je krstio vodom, a vi ćete naskoro nakon ovih dana biti kršteni Duhom Svetim« (Dj 1, 4-5); »Nego, primit ćete snagu Duha Svetoga, koji će sići na vas, i bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji, i sve do kraja zemlje!« (Dj 1,8).

Kao *osobitost* te nove skupine vjernika, te nove zajednice koja se formira, T. Šagi-Bunić ističe da se »ona osjetila na poseban način životno ujedinjenom i aktiviziranom. Fenomenalno je ona već postojala kao skupina Isusovih prijatelja; ona je već i vjerovala da je on uskrsnuo i da je živ; sada je, po Duhu, shvatila smisao svega što se s Isusom dogodilo, i doživjela životnu moć da kao skupina

⁴ ISTI, *nav. dj.* str. 1801.

ostvaruje poslanje navješćujući narodu novu spasenjsku zbilju i pridružujući sebi nove ljude, tj. da kao živa društvena tvorba raste⁵.

Pri tome valja naglasiti veliku ulogu i važnost *Duha Božjega* koji djeluje, dijeli svoje darove, nadahnjuje, potiče i otvara široke mogućnosti djelovanja i novih inicijativa. Da bi se to bolje razumjelo, treba se podsjetiti da »Isus nije sav sadržaj evangelizacije saopćio samo riječima nego i *samim sobom*, nadasve svojom smrću i uskrsnućem. Davši svojoj grupi *Duha Svetoga* on je napokon na neki način sasvim saopćio sebe, učinio je sebe *općim*, zajedničkim. Ono što novu skupinu u srži čini skupinom, osebujnom i jedinstvenom skupinom, to je vjera u tu spasenjsku općost Isusa Krista, to je općenje s njim umrlim i uskrsnulim, u otajstvu njegove smrti i uskrsnuća. To njih zahvaća do srži, to oni drugima saopćavaju i priopćavaju, zovu u svoje općinstvo sve koje »poziva Gospodin Bog naš« (Dj 2, 39)⁶.

Tako se osniva zajednica, *Ekklesia tou Theou*, tj. sakupljenost, skupljanje, okupljanje (u jedno) onih koji su povjerovali i koji nastavljaju svjedočiti za Krista, raspetog i Uskrslog! Oni se okupljaju snagom *Duha Svetoga*; nastaje *koinonia-communio*.

»*Koinonia i communio* postale su riječi koje su značile nešto bitno za kršćansku Crkvu u svoj starini. Papa još i danas piše u naslovima enciklika: *Pacem et communionem cum Apostolica sede habentibus*. U našem hrvatskom jeziku nekoć se to prevodilo kao *općinstvo*, ili kao *općina*. To je možda bilo bolje nego što činimo danas kad kažemo *zajedništvo i zajednica*. Ovi su noviji termini previše zatvoreni; stariji su bili otvoreni. Zato je možda bolji termin *općinstvo*, ili *općenje* za pojam *communio*, negoli *zajedništvo*«⁷.

Već je sv. Augustin, govoreći i definirajući *Duha Svetoga* naglasio tu riječ »*communio*« – *općinstvo*, precizirajući da je to nešto *specifično za Duha Božjega*, *Duha Svetoga*⁸. Bitak *Duha Svetoga* je upravo u tome da bude *communio* Oca i Sina! »Posebnost *Duha Svetoga* jest, očito, u tome da je On *zajedništvo* Oca i Sina. Njegova posebnost jest i to da je On *jedinstvo!*«⁹.

Dakle, snagom *Duha Božjega*, novostvorena zajednica, *zajedništvo, općinstvo (svetih!)* poprima, zadobiva *sve oznake i obilježja Duha*, njegova bitka i njegova djelovanja. On formira, ujedinjuje zajednicu; čini od nje jedinstvenu cjelinu. I biti »duhovan« znači sudjelovati u tom božanskom *zajedništvu, opće-*

⁵ T. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti*, I, KS, Zagreb, 1981., str. 478.

⁶ ISTI, str. 479.

⁷ ISTI, str. 480.

⁸ Usp. *De Trinitate*, V, 11, 12–12, 13; (Vidi: Joseph Cardinal RATZINGER, *Weggemeinschaft des Glaubens. Kirche als Communio*, (Festgabe zum 75. Geburtstag, Hrsg und Redaktion S. O. HORN–V. PFNUER), Sankt Ulrich Verlag, Augsburg, 2002., str. 36.

⁹ ISTI, str. 37.

nju božanskih Osoba i općinstvu s božanskim osobama. To je, na neki način, vrhunac kršćanskog, crkvenog života. To je ostvarenje u Crkvi kroz sva vremena, onoga što je Isus nagovijestio za sve one koji će povjerovati i, u ljubavi, svjedočiti za Njega: »Ako me tko ljubi, držat će moju riječ, i moj će ga Otac ljubiti; k njemu ćemo doći i kod njega se nastaniti!« (Iv 14, 23).

To, drugim riječima, lijepo izriče i kard. Ratzinger, govoreći o Duhu Božjemu kao *communio*, kao onom ujedinjujućem i oživotvorujućem elementu po kojem se oblikuje, nastaje i pokazuje Crkva: »Duh je jedinstvo kojim sam Bog sebe dariva, i u kojemu se On sam daruje, i u kojemu se, i Otac i Sin, uzajamno daruju. I njegov paradoksalni proprium (vlastitost!) jest da je On *communio*, i da posjeduje upravo tu najveću općost; i da je u pokretu jedinstva. I zato je sama riječ »duhovan« [geist-lich] – spiritualis – uvijek i bitno povezana sa riječima 'ujedinjavanja' i 'komuniciranja'!«¹⁰.

Prema tome, Duh je 'Duh jedinstva', ali i 'Duh općosti', univerzalnosti. R. Cantalamessa tu dvostruku dimenziju djelovanja Duha Svetoga lijepo objašnjava: »'Universale' izvorno znači ono što je upravljeno prema jednome (»uni-versum«); tj. nešto što traži da oblikuje nešto kao jedinstveno. Po sebi, ne označuje, dakle, samo pokret koji bi bio centrifugalni, prema vani, nego, također, i centripetalni pokret, prema unutra! Crkva je univerzalna (katolička, m.o.) ne samo kada teži da dosegne 'granice zemlje', nego također i onda kada teži prema svojem središtu, Kristu uskrsnom koji je glava tijela. U tom smislu, univerzalnost i jedinstvo se poistovjećuju i Duh jedinstva jest, također, Duh univerzalnosti same Crkve«¹¹.

Duh Sveti je čimbenik očitovanja te nove zajednice, općinstva vjernika i čimbenik koji ih drži u jedinstvu i koji omogućava to zajedništvo, posredstvom darova koji se izmjenjuju, koji se nadopunjuju i koji se komuniciraju drugima. To *priopćavanje* postaje i jest prioritetni zadatak. Zapovijed je to Gospodnja, Njegova oporuka, zadaća koja mora ići do »na kraj zemlje«, »do konca svijeta«: »Zato idite i učinite sve narode učenicima mojim! Krstite ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga! Učite ih da vrše sve što sam vam zapovjedio! Ja sam s vama u sve vrijeme do svršetka svijeta!« (Mt. 28, 19-20).

Dakle, sve se to vrši snagom Duha, Duha koji je 'Duh jedinstva i Duh zajedništva, univerzalnosti, Duh općosti'. Te dvije dimenzije, ta dva aspekta su neodvojivi, komplementarni i oni zahtijevaju da se živi životom Crkve – životom jedinstva i životom univerzalnosti, općosti, općinstva! Augustin je to lijepo izra-

¹⁰ ISTI, str. 37-38.

¹¹ R. CANTALAMESSA, *nav. dj.*, 456.

zio: »Ako želite, dakle, živjeti od Duha Svetoga, sačuvajte ljubav, ljubite istinu; želite jedinstvo i postići ćete vječno blaženstvo!«, *Sermo* 267, 4; PL 8,1231¹².

Liturgijski rečeno i izraženo, mi to već posjedujemo i živimo. U liturgiji mnoge molitve završavaju: »... u jedinstvu Duha Svetoga!«. U kanonu Mise molimo: »Smjerno te molimo da nas, ... Duh Sveti sabere u jedno!« (2. euh. molitva); »... ispuni njegovim Svetim Duhom te u Kristu budemo jedno tijelo i jedan duh!« (3. euh. molitva). To izvorno znači »u jedinstvu koje je sam Duh Sveti!«. A Duh Sveti, prema Augustinu, jest riječ koja je usko povezana s druge dvije riječi: s »ljubavlju-caritas« i s »darom, darovima-donum!« (Usp. *De Trin.*, XV, 17,27 – 18,32). Dakle, jedinstvo se gradi, izgrađuje i usavršava ljubavlju, i onoga »drugoga« se obogaćuje, dariva i čini *dionicima* i *su-dionicima* svih darova zajednice. I zajedništvo se najbolje i najočitije pokazuje u *prinošenju darova* zajednice, u Euharistiji, u euharistijskom slavlju.

I. 3: Crkva kao *communio* – općinstvo, zajednica Naroda Božjega

Općenito je poznato da je predkoncilaska ekleziologija snažno naglašavala činjenicu povijesnog osnutka Crkve od Isusa Krista, i da je ta institucija »vidljivo društvo (*societas*), čije su bitne strukture tako juridički predodređene na temelju njegove volje i da se ona razlikuje od drugih religijskih zajednica«¹³. Ali, ta koncepcija i definicija Crkve došla je u krizu i teško je se može pomiriti s egzegetskim i teološkim kategorijama koje ističu jednu snažniju, sveobuhvatniju i duboko komunitarnu dimenziju Crkve. Jak zamah tom dubljem, temeljitijem pogledu dala su svetopisamska istraživanja i teološke sinteze koje su uslijedile. Jedan od pionira tog novijeg, komunitarnog pogleda i definiranja Crkve kao zajednice, općinstva vjernika i onih koji ispovijedaju i svjedoče za Isusa Krista bio je Jerome Hamer. On je početkom 60-ih objavio značajnu knjigu: *L' Eglise est une communion*.¹⁴ Drugi vatikanski sabor, a naročito konstitucija »*Lumen gentium*«, konačno je prihvatila i osnažila tu koncepciju.

I najnovija istraživanja saborskih rasprava i kretanja u to vrijeme, svjedoče, čak definiraju to vrijeme, posebice posljednje dvije godine Sabora, kao vrijeme promatranja Crkve kao »Crkve zajedništva!«¹⁵.

Vrhunac je, svakako dogmatska konstitucija »*Lumen gentium*«, koja »zasigurno odgovara, svojim dijelom, tim aspiracijama; ona predstavlja ponovno

¹² Vidi: R. CANTALAMESSA, str. 457.

¹³ U. CASALE, *Il Mistero della Chiesa. Saggio di ecclesiologia*, Elle Di Ci, Leumann, Torino, 1998., str. 17.

¹⁴ J. HAMER, *L' Eglise est une communion*, Du Cerf, Pariz, 1962.

¹⁵ Usp. *Storia del Concilio Vaticano II*, vol. IV. (a cura di S. ALBERIGO), Peeters-Il Mulino, 1999.

zadobivenu (osvojenju!) svijest da je Crkva primarno »mystica communio«, tj. zajedništvo života s Bogom, u svetom čovječstvu Kristovom (dakle, u nekom ustrojstvu sakramentalnog posredništva), koje prihvaća vjernike u jedinstvu s Trojstvom, svezom Duha!¹⁶.

Iz svega proizlazi i sržna definicija Crkve, kao zajedništva, »općinstva«, koje se nadovezuje na trojstveno zajedništvo i na *poslanje* Sina od Oca, i poslanje Duha Svetoga, od Oca i Sina. Konstitucija jednostavno kaže da je Crkva datost, stvarnost koja se očituje, pojavljuje kao »*puk skupljen u jedinstvu Oca i Sina i Duha Svetoga!*« [»de unitate Patris et Filii et Spiritus Sancti plebs adunata«] (LG 4).

Ta zajednica nije nešto nevidljivo, neodređeno! Ona raste, napreduje, očituje se i hodi naprijed – uvijek u zajedništvu i crpeći svoju snagu iz tog izvornog, trojstvenog zajedništva i iz zajedništva Crkve. Ona raste, i vidljivo, snagom Božje sile, darova Duha Svetoga i sakramentalnog djelovanja Krista Gospodina, koji neprekidno izvršava i nastavlja svoje gospodstvo, vođenje i usmjeravanje svoje zajednice!

Ta zajednica i zajedništvo Naroda Božjega ima i svoju posebnu, spasenjsku zadaću: da bude »*sacramentum mundi*«, tj. da *donosi i ostvaruje spasenje* za svakog čovjeka, do konca svijeta i do konca vremena. A. Acerbi, u svojem djelu, ovako zaključuje: »To znači da je spasenje već ponuđeno cijelom svijetu i već je djelotvorno u njemu: Bog, na skriveni, ali stvarni način, dovodi cijelo čovječanstvo u zajedništvo sa sobom i s Kristom. Ali, ako je takvo jedinstvo već ostvareno korjenito (potpuno!) u Kristu, i ako je već priopćeno u Duhu, onda ono mora biti ostvareno i u životu naroda i pojedinaca, posredstvom slobodnog prihvaćanja dara Božjega. Zato je Crkva i zadobila od Krista poslanje da »okupi čitavo čovječanstvo sa svim njegovim dobrima pod Glavom Kristom u jedinstvu Njegovu Duha« [LG 13]¹⁷.

Upravo tu sakramentalnost »znakovitost« i komunitarno poslanje Crkve, za cijeli svijet, i za svakog čovjeka, i za svako vrijeme, kulturu i društveni razvoj, naglasit će i drugi dokumenti Sabora¹⁸.

Prema tome, Crkva je, kao novi Savez i *Narod novog, konačnog Saveza s Bogom*, »sakrament jedinstva koje Bog ostvaruje u čovječanstvu, ali se ona u svom povijesnom obliku ne poistovjećuje s tim zajedništvom, osim u onom aspektu zbog kojega je ona jedinstvo vjernika s Bogom u Kristu. Zato se može reći, dakle, da se svaki proces spasenja ne ostvaruje u njemu zato što se ono događa posredstvom prihvaćanja onog proglasa spasenja koje je vezano uz samu op-

¹⁶ A. ACERBI, *Due ecclesiology. Ecclesiologia giuridica ed ecclesiologia di comunione nella 'Lumen gentium'*, EDB, Bologna, 1975., str. 485.

¹⁷ ISTI, str. 497.

¹⁸ Usp. GS 45; AG 9. 15.

stojnost Crkve i kojega je ona nositeljica, nego se ostvaruje posredstvom ucjepljenja čovjeka u ono zajedništvo božanskog života, kojega je Crkva znak i sredstvo na zemlji!¹⁹.

Drugim riječima, to zajedništvo, to *općinstvo*, nije nešto što je samo izvanjsko, nešto što pokazuje samo društvene, vidljive značajke i što ne zadire u dubinu, u temelje i samu srž života. Ono je autentično i duboko. Ono je *ucjepljenje*, ukorjenjivanje, nakalamljenje na tu novu, životnu stvarnost – stvarnost zajednice, zajedništva Crkve, koja proistječe iz trojstvenog i Kristovog zajedništva. Zato i svaki vjernik, kršćanin, postaje »znak«, postaje i jest član, dio, očitovanje tog misterioznog zajedništva – zajedništva s Bogom i zajedništva među ljudima.

Crkva zauzima posebno mjesto u Božjem planu spasenja, u planu oslobođenja ljudskog roda, i njezina prava bit i svrhovitost »nije u njezinoj vanjskoj organizaciji i povijesnoj pojavnosti, nego u *dogadaju spasenja* koje Bog nudi svim ljudima« (usp. 1 Tim 2, 1-4.).

I korijen je spasenja »u vječnoj Božjoj ljubavi prema čovjeku. Otac nebeski za ostvarenje svoga nauma šalje u svijet svoga Sina i Duha Svetoga. U tom je poslanju praizvor Crkve. Izvršujući Očev naum o spasenju, Sin se utjelovio, postao jedan od nas – čovjek Isus iz Nazareta. Ono što je u Bogu spasiteljsko prodrlo je time u ljudsku narav da je trajno preobražava. Utjelovljenjem Sina Božjega Crkva je na neki način povijesno počela«, pišu biskupi BKJ, u svojem dokumentu, poslanici, odgovarajući na pitanje: što je to Crkva?²⁰.

Danom Duhova ta zajednica se očituje, dolazi do potpunog izražaja i pokazuje se kao nova zajednica, zajedništvo novog Saveza, vječnog Saveza. Tog dana, kako objašnjava sam Augustin, jest sam »Krist onaj koji daje i koji prima Duha Svetoga: daje Duha Svetoga ukoliko je Glava, a prima ga ukoliko je tijelo. 'On ga je dao ljudima, kao Glava svojim članovima, ali ga je On primio u ljudima, tj. u svojim udovima ... Dakle, isti Krist je, u isto vrijeme, dan s neba i primljen na zemlji'«, *De Trinit.*, XV, 19,34: PL 42, 1084²¹.

Katekizam Katoličke Crkve, iz 1992. u br. 768. opisuje to *poslanje i zadaću* Crkve u svijetu: »Da Crkva ostvari svoje poslanje, Duh Sveti je 'poučava i vodi raznim hijerarhijskim i karizmatičkim darovima'. Tako Crkva, providena darovima svoga Utemeljitelja i vjerno vršeci njegove zapovijedi ljubavi, poniznosti i samozataje, prima poslanje da navješćuje Kristovo i Božje kraljevstvo i da ga u svim narodima ustanovljuje, te sačinjava klicu i početak toga Kraljevstva na zemlji«.

¹⁹ A. ACERBI, *nav. dj.*, 499-500.

²⁰ BKJ, *Crkva. Zajednica koju Bog saziva i šalje*, Dokumenti 84, KS, Zagreb 1987., str.10.

²¹ Usp. R. CANTALAMESSA, *nav. dj.*, str. 451-452.

I. 4: Euharistija – vrhunac i očitovanje zajedništva Naroda Božjeg i izazov svim kršćanskim Crkvama

Papa Ivan Pavao II., u enciklici »Ut unum sint« br. 97 piše: »Katolička Crkva, kako u svojoj *praxis*, tako u službenim tekstovima, drži da je zajedništvo partikularnih Crkava s rimskom Crkvom, kao i njihovih biskupa bitan zahtjev – po Božjem naumu – punog i vidljivog jedinstva. Treba stvarno da puno zajedništvo, kojem je *euharistija* vrhunsko sakramentalno očitovanje, ima svoj vidljivi izraz u službi u kojoj bi se biskupi prepoznali ujedinjenima, a svi vjernici našli potvrdu vlastite vjere«²².

Dakle, euharistija je vrhunsko sakramentalno očitovanje zajedništva, bilo polazeći »odozgo«, tj. od Pape, biskupa, prezbitera, đakona, bilo polazeći »odozdo« – od svakog pojedinog krštenika, člana Crkve ili crkvene zajednice. Euharistija i euharistijsko zajedništvo je i ona dolazišna točka, cilj koji su si Crkve postavile i kojemu teže u ekumenskim poduhvatima i naporima. Zato je govor o zajedništvu nužno i govor o euharistiji i euharistijskom slavlju i *veliki izazov* koji stoji pred svim Crkvama. Upravo zahvaljujući ekumenskom pokretu i naporima teologa, stručnjaka raznih Crkava, postignuti su i neki konkretni rezultati²³.

Ali, osim tih dokumenata, možda je, za sada, najvažnija činjenica da je euharistija i euharistijsko zajedništvo snažnije stavljeno u središte pozornosti i istraživanja.

Euharistijsko slavlje, ili još šire, sama liturgija i liturgijski čini, obredi, postaju srcem, središtem ekumenskog hoda i djelovanja. To snažno zapaža i ističe kao vrijednost i veliki zahtjev aktualnog trenutka veliki ekumenist našeg doba Emmanuel Lanne. On, u jednoj studiji, piše: »Katolička Crkva s Drugim vaticanskim saborom ostvarila je korjenitu reformu liturgijskih čina. Ta reforma je imala, također, i cilj da naglasi vezu, povezanost između liturgije i očitovanja jedinstva Crkve«²⁴.

Euharistija je sakramentalna gozba, gozba Novog saveza i najviši stupanj zajedništva i vidljivo i snažno očitovanje tog zajedništva u Kristu. To je i čin za-

²² IVAN PAVAO II., enciklika *Ut unum sint. Orientale lumen*, Dokumenti 104; KS, Zagreb 1995., str.106;

²³ Vidi dokumente o Euharistiji i doktrinarni napredak postignut u ekumenizmu dosad, kao npr. *Ekumenski direktorij I*, iz 1967., koji je izdao Sekreterijat za jedinstvo kršćana; zatim *Ekumenski direktorij II*, iz 1979., istog Tajništva; te *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, iz 1993., koji je pripremila Papinsko vijeće za promicanje kršćanskog jedinstva; zatim Dokument iz Lime 1984. (*Baptism, Eucharisty, Ministry = BEM*), te druge dokumente. Usp. *Enchiridion Oecumenicum*, voll. 2.,3.,4. i 5. EDB, Bologna, 1988.; 1995., 1996., i 2001.

²⁴ E. LANNE, »Il significato e il valore della liturgia per l' unione delle Chiese nel cammino ecumenico«, u *Eucarestia sfida alle Chiese divise* (a cura di L. SARTORI), Messaggero, Padova, 1984., str.50.

hvaljivanja Bogu, žrtva hvale i prinos vlastitog ispovijedanja i svjedočenja vjere u konkretnoj stvarnosti i okolnostima života. Ona je i spomen-žrtva Isusove muke, patnje i smrti na križu.

Ali, ona je i prilika, mogućnost da se »učestvuje u sredstvima milosti«, kako to naglašava dekret o ekumenizmu »Unitatis redintegratio«, br. 8. Stoga je vrlo važno, kada se govori o zajedništvu u Crkvi, proširiti i tu perspektivu i promatrati Crkvu mnogo šire, uključiti i druge kršćane, tj. pripadnike drugih kršćanskih Crkava i crkvenih zajednica, te iscrpsti sve mogućnosti da se što prije dođe do punog jedinstva koje će kulminirati i zajedničkim slavljenjem euharistije. Jer, ništa djelotvornije i vidljivije ne očituje zajedništvo i zajedničko svjedočanstvo vjernika od euharistijskog zajedništva.

Temelj svemu jest krštenje, ucjepljenje u Krista, što je zajednička baština svih krštenika i svih pripadnika kršćanskih Crkava. Krist ujedinjuje sve krštenike u jedno, a euharistijska gozba obnavlja, potvrđuje i produbljuje tu vezu, povezanost (usp. 1 Kor 10, 16-17).

Stoga bi bilo važno i višestruko korisno da sve kršćanske Crkve, u aktualnom trenutku ekumenskih napora i ekumenskih postignuća, usmjere svoju pažnju i svoje produbljivanje nauke o euharistiji i njezinom utjecaju u vidu postizanja konačnog jedinstva, da bi se Crkva Kristova pojavila kao »jedna, sveta, katolička i apostolska«, i kao jedinstveno tijelo, zajednica, prinosila kruh i vino te tako uprisutnila, očitovala Krista Gospodina, koji dolazi i koji je neprekidno prisutan u prilikama kruha i vina koje postaju Njegovo tijelo i Njegova krv.

II. Pastoralni i konkretni izazovi teologije zajedništva i ekumenske zauzetosti

Jedan od značajnijih Otaca Crkve, sv. Ćiril Aleksandrijski, kada je želio naglasiti jedinstvo i zajedništvo u Crkvi, koje je djelo Duha Svetoga, piše: »Mi smo svi, budući da smo primili jednoga te istoga Duha, na neki način, ujedinjeni među sobom i ujedinjeni s Bogom. Zaista, iako smo mi mnogi i, promatrani odvojeni, u svakome od nas Krist čini da stanuje Duh Očev i njegov, ipak je jedinstven i nedjeljivi Duh. On, sa svojom prisutnošću i svojim djelovanjem ujedinjuje u jedinstvo duhova koji su, među sobom, različiti i odvojeni. On čini od svijuju, u sebi samome, jedinstvenu i istu stvarnost!«, *Comm. In Johann., Evang., XI, 11: PG 74,560*²⁵.

Dakle, iz svetopisamskih događaja i činjenica, te iz iskustva Crkve, u kojoj se neprekidno očituje Duh Sveti, kao i iz iskustva molitvene zajednice, koja vapi i završava svoje molitve i prošnje zazivom: »... u jedinstvu Duha Svetoga« pro-

²⁵ Vidi R. CANTALAMESSA, *nav. dj.*, str. 451-452.

izlaze i snažni izazovi i zadaće koje se nameću Crkvi, u svako vrijeme i u svakojakim uvjetima.

Danas smo, možda, više nego prije, suočeni s raznim fenomenima i pokretima koji oslabljuju, ili čak i ruše, te ugrožavaju jedinstvo i zajedništvo u Crkvi i zajedništvo Crkava. Dugo vremena se pokušalo odvojiti Crkvu kao zajednicu od zajedništva Presvetog Trojstva; pokušalo se odvojiti i rastaviti Crkvu od neodvojive povezanosti i prisutnosti u njoj njezine Glave – Isusa Krista. Poznat je i slogan koji je bio prisutan i aktualan nekoliko posljednjih desetljeća: »Krist DA, Crkva NE!«

Pokušava se odvojiti i život, rad i djelovanje Crkve od prisutnosti i vođenja zajednice od strane Duha Svetoga, Duha Branitelja, Duha istine (Iv 14, 17; 20. 22), koji će je »uvoditi u svu istinu« (Iv 16, 13.). Time se želi zaniijekati i obezvrijediti učiteljsku ulogu Crkve i njezino 'uplitanje' u život i konkretno ponašanje pojedinaca i cijeloga društva i društvenih skupina. Danas se, zato, često čuje krilatica: »Bog DA, ali Crkva NE!«. Neki idu i dalje, pa se priklanjaju raznim religijama, religioznim pokretima i tendencijama koje isključuju osobnog Boga. Čuje se i krilatica: Religija – Da, Bog – Ne!²⁶

Sve su to pokušaji pogrešnih, iskrivljenih koncepcija, ili pokušaji da se relativizira, umanjí, ili poništi istinska vrijednost onog *trostrukog zajedništva* i neodvojivosti koji su nužni i konstitutivni za Narod Božji: jedinstvo i zajedništvo s Presvetim Trojstvom, s Isusom Kristom i s Duhom Svetim. Konkretno očitovanje i rezultat tog izvornog zajedništva i jedinstva jest *jedinstvo i zajedništvo svih vjernika*, u Duhu Božjem, u općinstvu Crkve Kristove.

Stoga je teologija zajedništva mukotrпно i ustrajno građenje jedinstva i zajedništva u različitosti, legitimnoj različitosti, neprekidni izazov i trajni zadatak. Ono je obveza, odgovornost i kritički ispit savjesti i zrelosti svakog pojedinca, mjesne Crkve i svih Crkava, te opće, univerzalne Crkve.

Cjelokupno djelovanje i svjedočenje Crkve ide za tim da omogući svakom čovjeku da dođe do te spoznaje, da je slobodno prihvati, shvati, učini svojom i da je posreduje drugima, prenese sljedećem pokoljenju, i svakom čovjeku dobre volje, tj. onome koji je otvoren, koji 'traži', ispituje, i koji je žedan istinske spoznaje, spasenjske spoznaje.

Stoga je, upravo, pastoral i pastoralna djelatnost mjesne Crkve, rad sa svim kategorijama župne zajednice, *privilegirano mjesto* za izgradnju i rast crkvenog zajedništva, općinstva vjernika. To je neprekidna *zadaća* Crkve i konkretno očitovanje Crkve kao znaka, »znaka« Božje prisutnosti i njegovog djelovanja u svijetu.

²⁶ Usp. H. HAERING, *Glaube ja – Kirche nein? Die Zukunft christlicher Konfessionen*, Primus Verlag, Frankfurt/M., 2002.

Kako to i konkretno ostvarivati i unapređivati? Evo nekoliko sugestija, prijedloga!

II. 1. Snažnija recepcija nauke Drugog vatikanskog sabora

Evo, proteklo je točno 40 godina od početka velikog, iznimnog događaja u životu Kristove Crkve, tj. od početka Drugog vatikanskog sabora. Netko je taj sabor nazvao »novim Duhovima u životu Crkve!«. Upravo oživljavanje i potpuna recepcija, usvajanje i prihvaćanje saborske nauke, posebice njegovog ključnog dokumenta o Crkvi »Lumen gentium«, jest onaj osnovni put, putokaz.

Walter Kasper, na oproštaju od svoje biskupije, u poslanici upravljenoj svim vjernicima dijeceze Rottenburg-Stuttgart, »*Put Crkve u našem vremenu*«, iz 1999. god., upozorava na mnoštvo problema koji stoje pred Crkvom danas, i na koje ona treba uspješno odgovoriti. Prema Kasperu problemi su sljedeći: »Društvena situacija se u ovih deset godina (tj. 1989.–1999., op.a.) dramatično promijenila. Povezanost kršćanstva i društva, kao vodeća ideja Europe, izgleda nalazi se u raspadanju. Razmak između Crkve i društvenih stremljenja je porastao. U našoj zemlji Crkvi danas udara vjetar oštrije u lice. Temeljne kršćanske vrednote danas su manje prihvaćene nego li još pred deset godina ... Istovremeno su porasli socijalni i društveni problemi. Mislim prije svega na nezaposlenost, posebice mislim na nezaposlenost mnogih mladih, koji ne nalaze nikakav posao ... Porasli su i unutarcrkveni problemi. Mnogi su napustili našu Crkvu, mnogi kršćani drže se po strani crkvenog života, mnogi su razočarani, mnogi ravnodušni, mnogi od onih, koji se angažiraju, u opasnosti su da ostanu obeshrabreni. Vjersko znanje je na vrlo niskom nivou, vjerska pitanja za mnoge nisu više nikakva tema ... No, zabrinjava me prije svega nedostatak vjerske radosti. Jer nedostatak vjerske radosti je svjedočanstvo suprotno radosnoj i oslobađajućoj vijesti naše vjere«²⁷.

Svi ti problemi s kojima se suočavamo, danas i ovdje, istovremeno su i izazov, prilika, poticaj da Crkva, kao zajedništvo i općinstvo vjernika i »blagovjesnika« nade, uspostavi jači i dublji *dijalog* sa svim kategorijama društva, osobito s onima koje je Kasper i apostrofirao kao posebno ugrožene i marginalizirane.

S druge strane, mnogima je Crkva postala posljednje utočište, posljednji 'sugovornik', koji, makar i ne znao i ne umio riješiti i ublažiti probleme i poteškoće, ipak zna 'saslušati', ohrabriti, utješiti, usmjeriti i dati, barem, neku nadu! To je, ujedno, i prilika, mogućnost i šansa da se zajedništvo u Crkvi prelije i konkretno-

²⁷ W. KASPER, *Put Crkve u našem vremenu. Pastirsko pismo povodom mog rastanka od biskupije Rottenburg-Stuttgart*, Duhovi 1999. god. (preveo Dr. Ivan T. MEĐUGORAC), Rottenburg 1999., str. 4-5.

zira u životu; da postane i bude djelotvorno i životvorno, da donosi *nadu i smisao* onima koji su bez nade, koji su 'rubni', koji su posrnuli, koji su bez ikakva izlaza!

Svjedočeci i živeći crkveno zajedništvo, zajednica vjernika je dužna »svijetu dati svjedočanstvo o nadi koja nas ispunja (1 Pt 3, 15-16.); moramo najprije mi kršćani sami svoju vjeru opet upoznati i naučiti je cijeniti. Za to trebamo ponovno biti i govorom i dokazima osposobljeni, a prije svega pokazati više građanske odvažnosti. U zaoštrenoj vjerskoj situaciji, naša Crkva mora *biti evangelizirajuća* Crkva. To znači: moramo u svojoj svakidašnjici svjesnije živjeti po Evanđelju i radosnu vijest o novom životu koji nam Bog daruje, svjedočiti riječju i djelom. Gdje nalazimo inače takve riječi života?²⁸

Upravo to svjedočanstvo života, dosljednost i ustrajnost u iznošenju i posredovanju evanđeoske nauke, bit će i najbolji dokaz i očitovanje onog zajedništva koje, i kao pojedinci i kao zajednica cijele Kristove Crkve, imamo s božanskim Osobama i zajedništvo sviju unutar Crkve.

Recepciji, tj. prihvaćanju saborske nauke i njezinom konkretnom oživotvorenju u svakodnevnom životu Crkve bila je posvećena i posebna, izvanredna sinoda biskupa, koja je bila u Rimu, od 24. studenog do 8. prosinca 1985. god. Bila je to i proslava 20. obljetnice od završetka radova Drugog vatikanskog sabora. Jedan od ključnih zaključaka te sinode jest da »Drugi vatikanski sabor mora biti prihvaćen kao osvjetljavajući (princip) problema našega vremena!²⁹. Taj princip i načelo vrijedi i danas, i vrijedit će trajno, posebice u vremenima nesnalaženja, problema i pritisaka kojima je izložena Crkva i njezini članovi.

II. 2. Prepoznati i 'čitati' znakove vremena

Crkva je trajno pozvana da raspozna je i, u svjetlu Evanđelja, tumači »znakove vremena« (GS 4,11). Jedan od znakova vremena, krajem 20. i početkom 21. stoljeća, svakako je i svijest i *veća potreba za zajedništvom*, pravednošću, solidarnošću, mirom i jedinstvom ljudskoga roda. Tu je i svijest da se svjetska bogatstva i 'održivi razvoj' mora i trebaju razvijati i odvijati u većoj solidarnosti, uključivanjem sviju, posebice siromašnih i nerazvijenih i prezaduženih, te poštivanjem pravednih zahtjeva svih skupina i naroda. Crkva, kao 'blagovjesnica' evanđeoske, oslobađajuće poruke i s poslanjem koje je opće, univerzalno, i koja želi uključiti sve narode i pojedince u to svoje zajedništvo, u *zajedništvo različiti-*

²⁸ ISTI, str. 5-6.

²⁹ A. DULLES, »The Reception of Vatican II at the Extraordinary Synod of 1985«, u: *The Reception of Vatican II* (Edd. G. ALBERIGO-J.P. JOSSUA-J.A. KOMONCHAK), The Catholic University of America Press, Washington, D.C., 1987., str. 350.

tih, ali ravnopravnih, ima mogućnosti i priliku da to učini *djelotvornije* nego ikad prije.

Danas je, možda, potrebnije nego ikad, da se oslobodimo nekih predrasuda i tendencija koje su prevladane. Jedna od njih je težnja za jednoobraznosti, za jedinstvom koje će slijediti jedan jedinstveni model razmišljanja, djelovanja, očitovanja. Već je sv. Leon Veliki, sredinom 5. st., u jednom govoru (*Sermo* 25,1), upozorio na opasnosti jednoobraznosti, uniformnosti, centralizma, za crkveno zajedništvo. T. Šagi Bunić piše o tome: »Ima u tom Leonovom tekstu više stvari koje su od silne važnosti za naša današnja nastojanja oko oživljavanja *svijesti crkvenog zajedništva*. Ne samo da su sve kreposti bez ljubavi gole, i da jedino ono ima pravu vrijednost u Kristovom savezu što se rodilo iz ljubavi, nego i to, da je neizmjenljiva pretpostavka proživljavanja crkvenog zajedništva činjenica da u Crkvi nema i ne može biti jednoobraznosti (uniformiteta), nego da je rezultat istinske ljubavi među kršćanima to da se *različitost darova osjeća kao zajedničko bogatstvo*, i da svima koristi sve što tko u zajedništvu ima. Uzajamna ljubav između onih koji to i to imaju i onih koji to nemaju, ali imaju ono drugo, posredstvena je snaga, kojom svi, i svaki pojedini, rastu, i po kojoj se rascvjetava skupna krasota hrama Božjega«³⁰.

Prema tome, nama se, sada i ovdje, nužno postavljaju neka pitanja, neka razmišljanja koja treba uzeti u obzir, s kojima se treba pozabaviti. Jesmo li mi, kao ljudi Crkve, kao 'predvoditelji stada Božjega' svjesni svih tih potreba i mogućnosti? Jesmo li shvatili, prepoznali i iskoristili sve te »znakove vremena«? Jesmo li se spremili i da li dovoljno stručno i neprekidno napredujemo u suočavanju s tim problemima i izazovima? Kao pastiri i predvoditelji stada (usp. 1 Pt 5, 2 ss) jesmo li duhovno-obnovljena i obnavljajuća Crkva? Jesmo li spremni nešto 'mijenjati' u svom pastoralnom radu? Suočavamo li se dovoljno s novim mogućnostima i izazovima 'pluralnog' društva? Kako i koliko pratimo društvena zbivanja i veliku etičku, moralnu krizu našeg društva i društvenih slojeva?

Polazišna točka, izvor od kojega treba započeti jest, opet, Bog, Presveto Trojstvo, Kristova Radosna vijest, zajedništvo Crkve i njezina poslanja!

Walter Kasper poručuje i potiče: »Stoga trebamo pitanje Boga i Božje poruke energično pomaći u središte. Konačno molitelji i moliteljice su oni koji pripremaju budućnost Crkve!«³¹.

Naglasak na teologiji zajedništva, na koncilskoj teologiji i promatranju Crkve kao zajednice i zajedništva, općinstva, ide upravo za tim da središnje pitanje, žarišna točka sveukupnog djelovanja, navještaja i životnog svjedočenja Crkve bude Bog, Presveto Trojstvo; poslanje Sina od Oca; poslanje Duha Svetoga i

³⁰ T. ŠAGI-BUNIĆ, *Vrijeme suodgovornosti, II*, KS, Zagreb, 1982., str. 368-369.

³¹ W. KASPER, *nav. dj.*, str. 6.

nastanak, širenje i život Crkve, do konca vremena; da taj Božji plan spasenja i uključivanja ljudi u to zajedništvo ide do konca vremena i bude dostupno svakom čovjeku!

Zajedništvo, bilo trojstveno, teološko, crkveno, sakramentalno i eshatološko stvarnosti su i datosti koje treba imati na umu; treba ih neprekidno produbljivati i učiniti da one budu i stvarno, činjenično i opipljivo prisutne, *očigledne* u životu pojedinca i cijele zajednice. Onda će i naše svjedočanstvo i naše djelovanje, navještaj radosne vijesti biti uvjerljiviji, plodonosniji; otvarat će nove putove i nove mogućnosti. Posebice će otvarati mogućnosti i svijest traženja novih oblika i načina uključivanja sve većeg broja vjernika i pojedinih skupina u cjelokupno crkveno djelovanje. To je sve moguće na pastoralnoj razini, na razini rada manjih zajednica i grupa, koje sve čine i dio su većeg, općeg zajedništva i zajedničkog poslanja.

Svijest zajedništva i svijest odgovornosti za »Božju stvar«, za rast i širenje Kraljevstva Božjega među ljudima, odgovornost i zanos za navještajem Riječi i spasenja idu zajedno i ne može ih se rastaviti. I tu svijest zajedništva i odgovornosti treba usavršavati, razvijati, dopustiti joj da doraste do punine. Kasper, na oproštaju od svoje biskupije, poručuje vjernicima: »... Ne smijemo se prepustiti duhu plašljivosti (2 Tim 1, 7). Kao kršćani nemamo razloga bojažljivo gledati na budućnost. Nagovještana nam je nada. I naše vrijeme je Božje vrijeme, i Crkvi od danas i sutra obećan je Branitelj Božjeg Duha (Iv 15, 26; Dj 1, 8). On će nas i u previranjima naših dana uvesti u svu istinu (Iv 16, 13). Od nas se traži da ne jadikujemo nad problemima s kojima smo konfrontirani, nego da ih s pomoću Božjom primimo i s njima se hrabro u koštac uhvatimo!«³².

Njemački biskupi su, u 2000. god., izdali posebni dokument »Zeit zur Aussaat. Missionarisch Kirche sein« (26. XI. 2000.) da bi potakli na *novi zamah* u evangelizaciji, na početku 21. st. Tu se kaže da je Crkva ušla u jedno novo razdoblje 'predavanja, posredovanja' vjere. Oni kažu: »Vjerojatno je, u našem pokoljenju, lik postajanja kršćaninom izgubio na svojoj snazi: onaj lik koji je bio odlučujući na početku reformacije, odnosno protureformacije, naime *pedagoško-posredovani lik* i posredovanje kršćanske vjere, kao i onaj drugi, tj. 'slični', koji je vladao od ranog srednjeg vijeka, '*društveni*' lik, koji je bio prevladavajući u posredovanju takvog lika vjere. Mi smo ušli u neko drugo vrijeme, u kojemu kršćanska vjera mora biti predana dalje (posredovana), u tom slijedu pokoljenja, na *misionarsko-evangelizirajući* način!«³³.

³² ISTI, str. 7.

³³ DIE DEUTSCHEN BISCHOEFE, *Zeit zur Aussaat. Missionarisch Kirche sein*, Bonn, 2000., str. 33.

Naše je vrijeme, a buduće će biti to još i više, vrijeme zajedništva; vrijeme uključivanja sve većeg broja ljudi, skupina, zajednica, u zajednički projekt evangelizacije i posredovanja Radosne vijesti. Gdje je tu uloga i konkretno djelovanje župskih, pastoralnih vijeća; rada pojedinih crkvenih grupa i skupina, laičkih organizacija i sl.? Pitanja su to na koja treba pronaći neke odgovore! Eto, to je i naš put, naše usmjerenje i naša nada. To je izazov i polje djelatnosti Crkve i sveukupnog pastoralnog djelovanja na početku 21. stoljeća, poručuju njemački biskupi svojim vjernicima.

II. 3. Dijalog i 'kultura dijaloga' u različitosti i zajedništvu te suradnja s raznim grupama i crkvenim pokretima

Poznato je da je dijalog i dijaloška metoda nešto što je zaživjelo i što je postalo temeljem suvremenog života, demokracije, i samog života Crkve i u Crkvi. Sam papa Pavao VI., u svojoj nastupnoj enciklici »*Ecclesiam Suam*« iz 1964. god., nastavljajući Drugi vatikanski sabor, donosi dva vida koji će biti odlučujućí za obnovu, za »aggiornamento« i za djelotvornije svjedočenje Crkve u suvremenom svijetu. To su: »svijest koju Crkva mora imati o sebi« (1. pogl., br. 19-42), te »*dijalog*« (3. pogl. br. 60-119).

Te dvije dimenzije su odlučujuće, jer kako piše Papa Pavao VI., »prvi plod što će ga Crkva postići produbljenjem svijesti o samoj sebi bit će, nadamo se, u tom što će na nov način iskusiti svoju životnu povezanost s Isusom Kristom. Radi se svakako o stvari vrlo poznatoj, ali ujedno i od najveće važnosti, o nečem što je neophodno i što se nikada ne da dosta shvatiti, istraživati i isticati« (br. 37). To je, rekli bismo, ona unutarnja dimenzija, otajstvena dimenzija povezanosti, veze i zajedništva koju treba produbljivati, oživljavati i neprekidno unapređivati.

Drugi aspekt, ili zadaća i način kako se to postiže, jest dijalog, dijaloška metoda. Dijalog je zapravo evangelizacija. »Dobra, koja Krist Crkvi daje, sama po svojoj naravi zahtijevaju da ih ona drugima onda i dijeli. Zacijelo, dobro nam je poznata posljednja zapovijed što je Krist dade svojim apostolima: *Podite dakle i učinite mojim učenicima sve narode* (Mt 28, 19). Imenicom apostol označuje se dakle neizbježna služba poslanika. Taj unutrašnji poriv ljubavi koji teži da prijeđe u izvanjski dar ljubavi općenito nazivamo dijalog« (br. 66).

Time je Papa Pavao VI. postao »učiteljem dijaloga«³⁴, i velikim ekumeniskim djelatnikom. Ali, ne samo da je bio učitelj, zagovaratelj dijaloga, nego je postao živim znakom »dijaloga ljubavi«, očitujući svoj stav u raznim susretima s predstavnicima drugih kršćanskih Crkava (osobito s Atenagorom I. u Svetoj ze-

³⁴ Vidi Pogovor B. DUDE. »Prikaz nastupne enciklike pape Pavla VI., *Ecclesiam Suam*. Crkvu svoju (3. dio)«, u *Dokumenti* 54, KS, Zagreb, 1979., str. 71.

mlji, Carigradu, Rimu, u sjedištu Svjetskog Vijeća Crkava u Ženevi 1969. itd.), zauzimao se i za drugi aspekt, drugu stepenicu na putu do postizanja punog zajedništva i jedinstva kršćanskih crkava. To je »dijalog istine«, teološko produbljivanje i uklanjanje svih doktrinarnih zapreka na tom putu.

Dijalog je, na taj način postao »putom Crkve«! Postao je obilježje, »znak vremena«, i najdjelotvornije sredstvo susreta, razumijevanja i hoda k zajedničkom cilju.

Ono što je inaugurirao Papa Pavao VI., svojom enciklikom, nastavio je i unaprijedio još više njegov nasljednik na Petrovoj stolici, Papa Ivan Pavao II. Kategoriju »dijaloga« i poštivanje svih oblika »različitosti«, te suradnju sa svima, osobito s monoteističkim religijama, postavio je na vrh prioriteta svoje apostolske službe. Dosta je samo vidjeti i pratiti njegova brojna putovanja, te susrete s predstavnicima drugih kršćanskih Crkava, crkvenih zajednica, i s najvišim predstavnicima drugih religija. Osim toga, uveo je i posebnu praksu, tj. tzv. »duh Asiza« koji bi trebao zahvatiti cijelu Crkvu, sve kršćanske Crkve i sve velike religije. To je duh molitve, duh susreta, duh dijaloga, duh suradnje koji obuhvaća sve ljude »dobre volje«, i prihvaćanje 'drugoga' sa svim njegovim različitostima, ali u ljubavi i razumijevanju³⁵.

Zadaća Crkve da ostvaruje svoje poslanje dijalogom i svjedočenjem, istakao je i u apostolskom pismu »*Novo Millennio ineunte*«, br. 54, kada je ustvrdio: »Novo stoljeće i novo tisućljeće otvaraju se Kristovu svjetlu. No ipak svi ne vide to svjetlo. Mi imamo predivnu i zahtjevnu zadaću da budemo njegov 'odraz'«³⁶.

Zaključak

Zaključimo ovaj članak o teologiji zajedništva i crkvenog općinstva, kao 'zadaće i znaka' parafrazirajući misao bečkog kard. Christopha Schoenborna, izrečenu u predavanju na Islamskom Imam-Sadiq sveučilištu u Teheranu (Iran) 19. 2. 2001. god., (koju je ponovio u Splitu, 17. 5. 2002.). Govoreći o dijalogu religija i potrebi boljeg upoznavanja jedni drugih i poznavanja božanske Istine, on kaže: »Pred Bogom imamo odgovornost jedni za druge. Biblijska vjera u jednog Boga Stvoritelja, u njegova Sina Isusa Krista, Otkupitelja svijeta, u Duha Svetoga, Životvorca, znači također da je svim ljudima *zajedno* povjerena odgovornost i skrb za ovaj svijet i ljudsku obitelj!«³⁷.

³⁵ Prvi susret i Svjetski dan molitve za mir bio je 27. X. 1986. u Asizu. Vidi još: *U službi mira. Pravda, mir i skrb za sve stvoreno*, Vijeće franjevačkih zajednica u HR i BiH, Split, 2001.

³⁶ IVAN PAVAO II., »Novo Millennio ineunte. Ulaskom u treće tisućljeće«, *Dokumenti* 127, KS, Zagreb, 2001., str. 71.

³⁷ Kard. dr. Ch. SCHOENBORN, »*Dominus Iesus*« i *medureligijski dijalog*, Predavanje na KBF-u u Splitu, 17. 5. 2002. (preveo Marko TROGRIĆ), Split 2002., str. 10.

Dakle, za nas, sada i ovdje, kao one koji su »predvoditelji stada«, ovo je trenutak kršćanske i ljudske povijesti kada smo posebno pozvani, »izazvani« i *posebno odgovorni* da temeljnu poruku, poruku spasenja, poruku zajedništva i općinstva Božjeg naroda, dublje živimo i za nju svjedočimo. Odgovorni smo za navještaj i širenje Radosne vijesti koja je upravljena i treba doći do svakog čovjeka 'dobre volje'! To je ono zajedništvo, općinstvo ljudskoga roda koje je predokus, nagovještaj i ovozemaljsko 'očitovanje' konačnog, vječnog i blaženog zajedništva u Kraljevstvu nebeskom! Ovozemaljsko, crkveno zajedništvo, zajedništvo svih 'mjesnih Crkava' u jednoj, svetoj, apostolskoj i katoličkoj Crkvi jest anticipacija, predokus, nagovještaj onog slavnog »*općinstva svetih*« prema kojemu idemo i koje očekujemo.

Zajedništvo, općinstvo, jedinstvo ljudskoga roda je stvarnost koja se razvija, raste, posreduje i svjedoči u konkretnom životu, u životu malih zajednica; u životu mjesne Crkve; u životu cjelokupnog Božjeg naroda, u životu opće, jedne, svete, katoličke i apostolske Crkve. U tom zajedništvu mi živimo, za njegov rast i očiglednost smo i odgovorni!

Summary

ECCLESIASTICAL COMMUNION: A SIGN, THE TASK, AND ECUMENICAL CHALLENGES

Post-conciliar ecclesiology firmly emphasizes and defines the Church as community of people of God, in which communion (communio, communitas) is fundamental, biblical category and starting point. What is the source of that conception and a standpoint?

Keeping it in mind, one can not avoid the terms such as: the Holy Trinity, internal, communitarian, community life as well as activity of the Holy Trinity, the mission of the Son and the Holy Spirit, and establishment of the Church and its mission in the world. The entire ecumenical movement strives towards a permanent opening of all the Christian Churches and Church communities to make an effort in order to realize communio, a community of Christ's disciples, a community which will be the Church, Christ's Church, i.e., »One, holy, catholic and apostolic«, as it is stated in the Creed.

That aim- realization of a full, eucharistic communion is the sign, a task and the biggest challenge to contemporary Christianity as well as for the entire contemporary theological research and ecumenical dialogue.

Dialogue and communion, which exist and are realized within the Holy Trinity, the Church has been receiving as a gift and its mission. The Church has to witness it and to put it into practice. It has to make it alive and present within the entire community of human race. By doing so, the Church will eventually fulfill the expectations of the Vatican II, stated in its document Lumen gentium: »...the Church is in Christ like a sacrament or

as a sign and instrument both of a very closely knit union with God and of the unity of the whole human race...« (LG 1).

Key words: *communion, community, Holy Trinity, Church, mission, dialogue, Eucharist, ecumenism, Vatican council II, culture of dialogue, ecumenical challenge, ecumenical aims, unity of the Church.*